СОҢГУЛДАГА БЕЛЕТКЕЛДЕРГЕ ХОЛБАШТЫР

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

ССРЭ-ниң Дээди Соведиңге соңгулдага белеткелдерге Тыва АССР-ниң Культура министерствозунуң, респотребсоюзтуң болгаш республиканың харылзаа эргелелиниң киржилгезиниң дугайында айтырыгны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму чугаалажып көрген. Соңгулдага белеткелдериниң болгаш ону чорударының үезинде ажылчы чоннарны культура болгаш садыг талазы-биле, соңгулда комиссияларын харылзааның чепсек-херекселдери-биле хандырар талазы-биле чамдык ажылдар чоруттунганын Президиум демдеглээн.

Белеткелдер эгелээнден бээр элээн үр үе эрткен болза-даа, соңгулда кампаниязынга база бир кол рольду ойнаар организациялар—Культура министерствозу, харылзаа эргелели, респотребсоюз организастыг хемчеглерни дыка четпес чорудуп турарын Дээди Советтиң Президиуму айыткан.

Культура министерствозунуң культура-чырдыдышкын албан черлериниң хөй кезии мынчага чедир шиметтинмээн, библиотекаларда соңгулда талазы-биле литература делгеттинмээн, бот-тывынгыр уран чүүл коллективтери чамдык черлерде четчелеттинмээн. Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Тожу болгаш өске-даа районнарда культура-чырдыдышкын албан черлери соңгукчуларны культура-массалыг ажыл-биле хандырар кылдыр ам-даа эде тургустунмаан. Культура министерствозу чамдык районнарның көдээ библиотекаларын кадр-биле четче хандырбаан. Райкүүскомнарның культура килдистери соңгулдага белеткелди калбартыр талазы-биле партия, совет органнарынга четпес дузалажып турар.

Ажылчы чоннарның садыг хандырылгазында улуг четпестер үргүлчүлеп турар. Барааннар Абаканда мооңнели берген чыдырда-ла сөөртүр талазы-биле хемчег албайн турар. Ол ышкаш көдээ садыг четкилеринче бараан чедирер ажыл багай организастаттынган, хүн бүрүнүң чугула херегдел барааннары көдээ магазиннерде үзүктелиишкиннииг апарган. Ажылчы чоннарның садыг хандырылгазын экижидер хемчеглерни алырын респотребсоюзтуң баштаар чериниң даргазы эш Катковка Президиум дааскан.

Соңгулда кампаниязын чедиишкинниг эрттирерринге кол черни харылзаа органнары ээлеп турар. Бо талазы-биле чамдык белеткелдер республикада кылдынган. Ынчалза-даа улуг четпестер бар болуп турарын Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму база демдеглээн. Соңгулда комиссияларын харылзааның чепсек-херекселдери-биле хандырар айтырыг оожум чоруттунуп турар. Соңгулда үезинде Үш-Белдир-биле харылзаа тудар айтырыг амдыгаа чедир шиитпирлеттинмээн, харылзаа эргелелиниң телефон станцияларының оперативтиг эвес ажылдап турарын Президиум айыткан. Четпестерни чайладыр, кылдынмаан ажылдарны чоокку үеде күүседирин Дээди Советтиң Президиуму республиканың харылзаа эргелелиниң начальниги эш Лавриновичиге хүлээткен.

Соңгулда кампаниязының үезинде культура-чырдыдышкын албан черлериниң, садыгның болгаш харылзааның бүдүрүлгелериниң соңгулдага белеткениң турарын хынап, четпес ажылдарны дарый күүседир хемчеглерни алырын хоорай, районнар болгаш көдээ, суур Советтериниң күүскомнарынга Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму дааскан.

Хулиган херек үүлгедир чоруктар-биле демиселди күштелдирер дугайында Тыва АССР-ниң прокурору эш А. Ховалыгның илеткелин Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму дыңнааш, демдеглээни болза, республиканың совет, прокуратура, суд, шагдаа органнары, партия, профэвилел, комсомол болгаш хөй-ниити эки-тура организациялары ажылчы чоннуң ортузунга кижизидилге ажылын күштелдирип келген болгаш СЭКП-ниң XXIII съездизиниң шиитпирлеринде салдынган чон ортузунга чорудар улуг политиктиг кижизидилге ажылын амыдыралга боттандырар дээш чогуур хемчеглерни ап турар.

Ажылчы чоннуң эрге-ажыктарынга, улус ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга хоралыг хулиган херек үүлгедир чоруктуң республикада бар болуп турарын Дээди Советтиң Президиуму онзалап айыткан. Хулиган херек үүлгедир чорук-биле демиселди шагдаа, суд, прокуратура органнары, чер-чер Советтери болгаш хөй-ниитиниң эки-тура организациялары кошкак чорудуп келген. Сөөлгү үеде улусчу дружинаның ажылы кошкаан. Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Тожу, Таңды болгаш өске-даа районнарда хулиганнар-биле демисел багай тургустунган. Хоорайлар, районнар, суур болгаш көдээ Советтериниң күүскомнары ажылчы чон ортузунга культура-массалыг болгаш кижизидилге ажылдарын чогуур негелдезинде тургуспаан, хөй-хөй культура одаглары үзүктелиишкиннииг ажылдап, чоннуң, ылаңгыя аныяктарның культурлуг дыштанылгазын хандырбайн турар.

Ажылчы чоннуң ортузунга хоойлу-дүрүм таныдылгазын болгаш кижизидилге ажылын күштелдиреринче Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму чер-чер Советтериниң күүскомнарының, корум-чурум болгаш хоойлу-дүрүм органнарының кичээнгейин угландырган.

Кызылдың тууйбу заводунуң хептекчи ажылчыннары Мария Чагина, Галина Беренцова, Раиса Нищунова бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турарлар. Оларның бригадазы коммунистиг күш-ажыл деп ат дээш демисешпишаан, ай планын 105—110 хуу күүседип келген. Бүдүрүлгениң мурнакчылары—Раиса Нищунова «РСФСР-ниң Тудуг министерствозунуң тергиини» деп херек демдээ-биле шаңнаткан, Галина Беренцова—бүдүрүлгеде профэвилел комитединиң кежигүнү.

ЧУРУКТА: М. Чагина биле Г. Беренцова хептээр цехте.

Фото В. РАЧКОВСКИЙНИИ.

УЛУСЧУ КОНТРОЛЬ АЖЫЛДАП ТУР

ЧОННУҢ НЕГЕЛДЕЗИНГЕ ДЫҢНАНГЫР БОЛУР

«Коммунизмниң тиилелгези — кижилерден хамааржыр болгаш коммунизмни кижилерге тудуп тургузар» деп СЭКП-ниң Программазында айыткан. Бүгү чүвени, ажыл-херек бүрүзүн чон, кижилер кылып бүдүрер. Улустуң эрге-ажыктары, материалдыг чаагай чоруу дээш сагыш човаашкын партияның ажыл-чорудулгазында дээди хоойлу ол болур.

Албан организация черлериниң удуртукчуларынга ажылчы чоннуң чагаа-бижии, билдириишкин, хомудалдары доктаамал кирип турар. Аңаа сагыш човаңгыр чорукту В. И. Ленинниң өөреткенин ёзугаар болдурары, ону чогуур үезинде таарымчалыг харыылап бээри ажылдакчы бүрүзүнүң албан хүлээлгези болур. Ындыг турбуже чамдык албан организация черлериниң удуртукчуларындан ажылчы чоннуң чагаа-бижиинге, билдириишкин, хомудалынга ээлдек эвес, ону өй-шаанда шиитпирлевес, бо дугайында СЭКП Төп Комитединиң 1958 чылдың август 20-де доктаалын багай күүседип турарын районнуң улусчу контроль комитединиң чоруткан хыналдазы илереткен.

Райпо баштаар чери (даргазы турган А. Адыг) чоннуң чагаа-бижиин көөрүнүң чурумун каржызы-биле үреп, партияның негелдезин ёзугаар шиитпирлевейн, бюрократсыг чоруун көргүзүп келген. 1965 чылдың январь 1-ден 1966 чылдың февраль 20-ге чедир чондан кирген 117 чагаа-бижик, билдириишкин, хомудалдарның 56-зы дептерде бижиттинмээн, оларны кажан хүлээп алганы, кажан харыылап бергени тодаргай билдинмес болган. Чижээ: 1965 чылдың август, ноябрь айларда Шойдан Минчимаа, Монгуш Зоя, Донгак Саня, Куулар Деспижек оларның дилег билдириишкиннери кандыг-даа харыы албайн, шыгжагда чытпышаан болган.

Районо (эргелекчизи Т. Донгак) бо чугула политиктиг херекти чогуур негелдезинге чедир үнелеп көрбейн турарының барымдаазы бар. Чижээ: чондан кирген 52 дилег билдириишкиннерни чогуур хуусаазында тодаргай харыылап бээрин боттандырбайн келген.

Районнуң күүсекчи комитединге болгаш көдээ суму Советтеринге ажылчы чоннуң чагаа-бижии, билдириишкин, хомудалдары хүн бүрүде хөйү-биле кирип турар. 1965 чылдың январь 1-ден 1966 чылдың февраль 20-ге чедир район Совединиң күүсекчи комитединге 171 чагаа-бижик болгаш хомудал, билдириишкиннер кирген. Чоннуң чагаа-бижиин болгаш билдириишкин, хомудалдарын хынамчалыг, чогуур үезинде шиитпирлээр чорукту райкүүскомнуң ниити килдизи багай боттандырып турар. Ооң ээлери райкүүскомнуң ниити килдизинден тодаргай харыыны албайн келген. Чоннуң кирген чагаа болгаш билдириишкиннериниң кырында харыылап берген деп бижип каан боордан башка, кажан кандыг харыы бергенин тодаргай айытпаан. Үстүнде адаанывыс сандан чүгле 2-зин бижик-биле тодаргай харыылап берген.

Харылзаа конторазында, кижи эмнелгезинде болгаш көдээ ажыл-агый эргелелинде чоннуң чагаа-бижиин, билдириишкин, хомудалдарын хүлээп алырының учёдун тургузарынга харысалгачок, дужуметсиг чоруктарны болдурган. Ук организацияларның удуртукчулары эштер Л. Ооржак, Д. Кара-Сал болгаш К. Сарыглар 1965 чылда чондан кирген чагаа, билдириишкиннер чеже дээрзин тодарадып шыдавайн барганнар.

Ажылчы чон — төөгүнүң, коммунизм тургузуушкунунуң шиитпирлиг күжү. Ынчангаш ооң хандырылгазының дугайында сагыш човаашкын, кижилерниң негелде хомудалынга кичээнгейлиг болур чорук партия, совет органнарның хүн бүрү ажыл-чорудулгазының төвүнге турар ужурлуг. Бо чугула партийжи негелдени районнуң албан организация черлериниң удуртукчулары чедир үнелеп көрбейн турарын айтыры чугула. Албан организация черинге кандыг-бир келген кижи бүрүзү «өөрүп четтирдим» деп чугаалаар кылдыр ажыл-херекти амгы негелдеге дүүштүр тургузары оларның удуртукчуларындан негеттинип келгени билдингир.

Партия чонга бараан болуп, ол сорулгазын бодунуң ажыл-чорудулгазының кол утказы кылдыр көрүп турар. Совет кижилерниң, оларның чаагай чоруунуң, угаан-бодал күштериниң, аас-кежииниң дугайында сагыш човаашкындан бедик, оон үнелиг сорулга чок.

Партия райкомунуң бюрозу чоокта чаа албан организация черлеринде ажылчы чоннуң чагаа-бижиин, билдириишкин, хомудалдарын канчаар сайгарып турар дугайында районнуң улусчу контроль комитединиң чоруткан хыналдазының түңнелин чугаалажып, хыналдадан илерээн четпестерни чоокку хуусаада чайладырын, чоннуң чагаа-бижиинге, билдириишкин, хомудалдарынга шыңгыы партийжи чурумну тургузарын партия организацияларындан болгаш албан черлериниң удуртукчуларындан чидии-биле негээн.

Ажылчы чоннуң чагаа-бижии, негелде хомудалын өй-шаанда шын шиитпирлээр чорук — партияның болгаш күрүнениң чугула херээ болур. Ол ажылды башкарып чорудары В. И. Ленинниң өөреткени ышкаш, кижилерге ээлдек, сагыш човаңгыр, бүгү талала хынамчалыг болуру ажылдакчы бүрүзүнден негеттинип турар.

М. СЕРЕН-ДОРЖУ,
улусчу контрольдуң Өвүр комитединиң даргазы.

Суггарылга—кол чүүл

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң XXIII-кү съездиге отчёт илеткелинге бүгү-ле көдээ ажыл-агый культураларының доктаамал бедик дүжүдүн алырының чугула курлавыры болур чер ажылының культуразын бедидерин, суггаттыг гектар чер бүрүзүн шын ажыглаарын кол сорулга кылдыр айыткан.

Сөөлгү ийи чылда бистиң республиканың колхозтарынга болгаш совхозтарынга тараа культураларының дүжүдү суггаттыг черлерден бир гектардан-на өртумаа-биле 8 ажыг центнер болган. Маңаа кол чылдагаан кандаашкын болгаш тарылга мурнунуң база чайгы суггарылганың ажылдарын организастаарынга болгаш эрттирерингe ажыл-агыйжы эвес чорукта болган.

Бо чылын бистиң ажыл-агыйларывыс 40 муң гектар суггаттыг черге тарылганы чорударын, оон иштинде тарааны 19 муң 300 гаңы, оон гектар бүрүзүнден 11 центнерден эвээш эвес дүжүттү алырын көрген. Ол боттуг болгаш ону Чөөн-Хемчик районда СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг колхоз база «Сүт-Хөл», Барлык», «Тээли» совхозтарның мурнакчы суггарыкчыларының дуржулгазы тодазы-биле бадыткаан. Харында чайгы суггарылганы чаңгыс катап эң эки чоруткаанындан олар гектар бүрүзүнден 18—20 центнер дүжүттү алганнар.

Бүгү-ле суггаттыг черлерни долу болгаш шын ажыглап алырынга колхозтарның болгаш совхозтарның белеткели кандыг чорупe турарыл? Улусчу контролёрларның бүгү республикага чоруткан хыналдазы ол айтырыгга хамаарышкан. Суггаттыг черлерни шын ажыглаары-биле кышкы болгаш чайгы үелерде дыка хөй ажыл-агыйлар элээн хемчеглерни алганын хыналда көргүскен.

Бо чылын тарыыры-биле 7 муң гектар черни күзүн андарган. Ажыл-агыйларның хөй нуруузу бугалар аштаашкынын, буга дестерин быжыглаарын болгаш өске-даа ажылдарны чорудуп турар. Ийи гидротехниктиг деришкинни септеп доосkан. Суггарылга системаларының район эргелелдери, колхозтар болгаш совхозтар түр үениң суггарылгаларын болгаш үүрмек дериглелерни белеткээринге четчир санныг эргежок чугула техникалыг болуп турар. Ногаа өстүреринге херегләэр суг чаштырар 60 турушарны болгаш суггарган черлерге херегләэр 2045 тонна минералдыг чемишчилгени тускайлаан. 1544 гектар черге суггарыкчылар звенозу дош чайыктаашкынын чоруткан.

Колхозтарга болгаш совхозтарга доктаамал бедик дүжүттү алыр сорулга-биле 23 муң гектар черге часкы болгаш чайгы суггарылганы чорударын айыткан. Ол ажылдарны организастаарынга чаа чүүлдер болза мурнуку чылдар дег тарылга шөлүнче сугну анаа-ла салып бадырыптайн, бүгү-ле суггарылга черлерин андазыннар изи-биле, дилиндектер-биле чорудары болур. Дыка хөй ажыл-агыйларда суггарыкчыларның кылыр ажылының тодаргай үлүг-нормаларын, бүгү-ле суггарылга черлерин шын ажыглап, оон бедик дүжүттү алганда материалдыг сонуургалының байдалын ажылдап кылганын болгаш бадылааның демдеглээри чугула. Бо талазы-биле элээн ажылдарны «Барлык», «Сүт-Хөл», «Найырал», «ҮТКА 25 чылы» совхозтарда, Улуг-Хем районнуң «Бүш-ажылдың хостуу» болгаш Жданов аттыг, Барыын-Хемчиктиң «Большевик» колхозтарда чоруткулаан. Олар суггарыкчылар-биле тускай семинарларны эрттиргилээн.

Ынчалза-даа суггаттыг черлерни ажыглаар талазы-биле ажылдың белеткелинде болгаш чорудуп турарында улуг четпестерниң барын улусчу контролёрлар илереткеннер. Суггарылга черлеринче дазылында чемиштиг культураларны план ёзугаар 100 муң тоннаны сөөртүр турган, чүгле 57,3 муң тоннаны сөөрткен. Амгы үеде часкы болгаш чайгы суггарылгаларны шынарлыг эрттиреринге 1440 суггарыкчыларны белеткээри колхозтарга болгаш совхозтарга негеттинип турар. Хыналда хүнүнде оларның саны чүгле 900 хире турган. Суггарылга черлеринге ажылдаза чогуур 218 звенолардан амга чедир 43-жү организастаттынмаан. Дыка хөй черлер суггарыкчылар звеноларынга болгаш бригадаларынга быжыглаттынмаан.

Суггарылга черлерин ажыгдаарынга белеткел ажылдарынга Каа-Хемниң «Ленинчи орук», «Октябрьның 14 чылы», «Тиилелге» болгаш «Октябрьның 30 чылы» колхозтары улуг четпестерни болдурган. Ол ажыл-агыйларда суггарылга бугаларын аштаар болгаш септээр талазы-биле ам-даа кылыр чүүлдер хөй. Суггарыкчылар звенолары организастаттынмаан, олар-биле өөредилгени чорутпаан, эргежок чугула дериг-херекселдер чедишпес болуп турар. Оон-даа багай байдал Тес-Хемниң «Тес-Хем» совхозунда, «Чодураа» болгаш Эрзинниң «Чаа орук», «Коммунизмче орук» колхозтарда бар дээрзи илереттинген.

Суггарылга черлерин ажыглаар талазы-биле улуг четпестерге чүнүң-даа мурнунда районнарның, колхозтарның, совхозтарның, суггарылга системаларының, көдээ ажыл-агый эргелелдериниң специалистери болгаш удуртукчулары буруулуглар. Бо ажылдың чугулазын болгаш харысалгазын шыңгыызы-биле, партийжи ёзу-биле медереп билбес болза, байдал эки түңнелге чедирбес дээрзин хыналда көргүскен. Ынчангаш айыттынган четпестерни дарый узуткап, ажылдың темпизин дүргедедип, байдалды дарый өскертип, келир күстуң элбек дүжүдүнүң салым-чолу часкы болгаш чайгы бедик шынарлыг суггарылгадан кол хамааржыр дээрзин суггарыкчы, специалист болгаш удуртукчу бүрүзү утпаза чогуур.

Н. ВАНЬКОВ.

АГИТАЦИЯ АЖЫЛЫН—МАССАЖЕ

Чурттуң улус ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдериниң чаа беш чыл планының сорулгаларын болгаш ССРЭ-ниң Дээди Соведиңге соңгулдалар дугайын ажылчы чоннарның калбак массаларынга таныштырар агитация-пропаганда ажылынга СЭКП-ниң Бай-Тайга райкому 445 агитаторну хаара туткан. Оларның семинарын 11 кезек черге эрттиргеш, бо ажылды бедик деңнелге чорударын чугаалажып көрген. Районда тургустунгулаан агитколлективтер удуртукчуларынга бир хүннүң семинарын район төвүнге апрель 28-те организастап эрттирген. СЭКП-ниң XXIII съездизиниң Директиваларының дугайында лекцияларны 98 кезек черге алды муң ажыг кижиге номчуп таныштырган.

Агитас-пропаганда ажылы «Мурнакчы» колхозтуң агитколлективтеринде багай эвес тургустунган. Партияның XXIII съездизиниң материалдарын политөөредилге кичээлдеринге өөренип эгелээн.

Е. КЫЗЫЛ-ООЛ.

ЛЕНИНГРАД. «Трубосталь» заводтуң металлургтары социалистиг чарышка улуг тиилелгени чедип алган. Бирги кварталда пландан ажыр 500 тонна каң хоорзаларны бүдүрер дугайында боттарының алган хүлээлгезин хуусаазындан дыка эрте күүсеткен.

ЧУРУКТА: хоорзаларны электри-биле каңнаар станның хоюглаар участогунда. Ээлчег мастери С. Букин биле техниктиг контроль килдизиниң контролёру А. Самохинаның белен хоорзаларның шынарын хынап турары. Болбаазыраңгай станның белеткээн кылыглаларынга чаңгыс-даа хомудал келбейн турар.

Фото О. ПОРОХОВТУУ.

Ажыктыг эгелээшкинни деткиир

Бистиң Жданов аттыг колхозтуң төвүнде № 1 трактор-хову бригадазын 1966 чылда бот-орулга-чарылгалыг кылдыр тургузар деп санал кирген. Март 12-де колхозтуң № 1 трактор-хову бригадазының бүгү механизаторларының бүдүрүлге хуралы болгаш. Аңаа бригаданы бот-орулга-чарылгаже киирер дугайын чугаалашкан. Механизаторлар боттарының саналын берип, бот-орулга-чарылгалыг бригадага кандыг чаа негелделер турарының дугайында өске эштериниң берген саналдарын сайгарып көргеннер. Бригаданың ажыл-чорудулгазынга чугула херек машина-техниканы, 74 гектар сиген, 3600 гектар тарылга шөлүн быжыглааш, планныг онаалдазының ажыр күүсеткениниң өртээниң чогуур хуузун чыл төнчүзүнде бригаданың кежигүннеринге натура-даа, азы акша-биле колхоз төлээри дээзевилеттинген болгаш ону чүгле колхоз баштаар черинге бадыладып алыры арткан турган.

Бо чылдың март 19-та колхоз баштаар чериниң партбюро-биле каттышкан хуралынга Жданов аттыг колхозка бот-орулга-чарылгалыг бригадалар тургузарының дугайында айтырыг каттышкан хуралдың киржикчилерин кончуг сонуургадып. Чамдык айтырыглар талазы-биле чаа саналдар үнүп келген. Чижээ, колхозтуң кол бухгалтери эш Кысыгбай мынча дээн: «Бистиң колхозтуң чүгле трактор-хову бригадаларын бот-орулга-чарылгаже шилчидер эвес, ол ышкаш автопаркты, Ийи-Талда комплексилиг бригаданы база шилчитсе чогуур».

Ынчаарга бот-орулга-чарылгаже кирген бригадаларның бүдүрүлге планнарын түс-тузунда кылып экзээри-биле база колхозтуң экономика айтырыгларын шиитпирлээр кылдыр тускай эртемниглер чөвүлели тургузарын колхозта партбюро секретары эш Шивит-оол болгаш өске-даа эштер саналдааннар. Хуралга чыылганнар баштайгы-даа, сөөлгү-даа саналдарны деткивишаан, тос кижи составтыг тускай эртемниглер чөвүлелин тургускаш, ооң даргазынга колхозтуң кол бухгалтери эш Кызыгбайны томуйлаан.

Бот-орулга-чарылгалыг бригадаларның ай, азы чыл дургузунда бүдүрген продукциязының хемчээлин, ооң бот-үнезин түс-тузунда санап кылыры берге болбайн аан. Ынчалза-даа бот-орулга-чарылгалыг бригадаларны амдан эгелеп организастаарынга колхозтуң бухгалтерия аппаратында үстүнде айыткан чамдык эштерниң хөөн чокталып турары чөптүг эвес.

О. СЕМДЕРЕК.

Квартал комитеди

Квартал болгаш кудумчу комитеттери—Советтиң күүскомунуң шиитпири-биле организастаттынып тургустунар, ажылчы чоннарның бот-ажыл-чорудулгалыг хөй-ниитиниң соңгулдалыг организациялары болур. Советтериниң организас-массалыг ажыл-чорудулгазынга комитеттер улуг дузаны чедирип турар.

Улуг-Хем районнуң ажылчы чоннар депутаттарының Шагаан-Арыг хоорай Совединиң күүскомунуң организастап тургусканы 2—3 округтарны каттыштырып турар, 23 кудумчу комитеттери бар. Комитеттер чаагайжыдылга, арыг-шевер, соңгукчулар-биле депутаттарның ужуражыышкыннарының талазы-биле организастыг ажылдарны чорудуп келген. Олар шагдаа органы-биле, улусчу дружиналар-биле дем кадып ажылдап, хөй-ниитиниң корум-чурум камгалалын күштелдирип турар. Ол ышкаш улус өөредилгезиниң органынга дузалажып, школа назылыг уругларның даңзызын тургузуп, ада-иелер-биле ажылды база чорудуп келген.

Шагаан-Арыг хоорайның кудумчу комитеттеринде үлегерлиг ажылдап турар комитеттерни демдеглээри чугула. Нефть баазазының девискээринде Т. Шаравина даргалаан комитет бодунуң участогун бедик культурлуг, чаагайжыдыр кылдынган чер кылдыр хуулдурган. Участокта тарып олурткан янзы-бүрү үнүштер чайгы үеде ажылчы чоннарның дыштанылгазынга дыка таарымчалыг болу берген. Комитеттиң кежигүннери түс-түс харылзаар ажылдыг, план ёзугаар ажылдап келген. П. Афанасьев, П. Бутуков, А. Торгашин болгаш өскелерниң-даа даргалаан кудумчу комитеттериниң эки ажылын демдеглевейн барып болбас.

Бистиң кудумчу комитеттеривис-биле дем кадып алган ажылдап турар санитария төлээлекчилериниң составында 36 кижи бар. Санитария төлээлекчилериниң семинарларын эмчи В. Чубарова доктаамал чорудуп, оларның ажылдаарынга практиктиг билиглерни берип турар. Хоорай Совединиң күүскомунуң чон ортузунга чорудар организас-массалыг ажылынга хөй-ниитиниң бот-ажыл-чорудулгалыг организациялары улуг рольду ойнап турарын өөрүшкү-биле демдеглезе чогуур. Кудумчуларның, кварталдарның болгаш чурталга бажыңнарының, бүдүрүлге черлериниң арыг-шевери дээш организакчы, кызымак ажылдап турар санитария төлээлекчилери бисте хөй. Чижээ, М. Румянцев, С. Карташова болгаш өскелер-даа арыг-шевер талазы-биле лекция, беседаларны ажылчы чонга кылып берип, чамдык айтырыгларны хоорай Совединиң күүскомунга киирип, чогуур шиитпирлерни үндүртүп турарлар.

Ажылчы чоннар депутаттарының Шагаан-Арыг хоорай Совединиң шиитпири-биле тургустунган кудумчу комитеттери шуптузу эки ажылдап, ажылчы чоннарның соңгулдалыг организациялары хүлээлгезин чогуур негелде ёзугаар күүседип турар деп чугаалап болбас. Хоорküүском комитеттерниң ажыл-чорудулгазын четпес удуртуп келгени-биле бистиң чамдык комитеттеривис ажылын амдыгаа чедир шуудатпайн келген. Г. Орлов, К. Запорожский, А. Спиридонов, А. Шустов болгаш өскелер-даа даргалаан кудумчу комитеттери чүгле соңгуттуруп каан боордан башка, ажылчы чоннуң ортузунга кандыг-даа ажыл чорутпаан. Комитеттерниң ажыл-чорудулгазын сайзыраңгайжыдар, оларның организакчы ролюн бедидер талазы-биле хоорай Совединиң күүскому, депутаттары удуртулгазын экижидери негеттинип турар апарган.

Амгы үеде хоорайда ашталга ажылдарын чорудуп турар болгаш удавас ногаанчыдылга эгелээр. Хоорküүском кудумчу комитеттериниң даргалары-биле, оларның кежигүннери-биле ажылды экижидип, чон ортузунга лекция, илеткелдерни болгаш беседаларны кылырынче башкыларны, эмчилерни болгаш удуртукчуларны, тускай эртемниглерни организастаары чугула. Бо ажылдарны күштелдирер талазы-биле сөөлгү үеде чамдык хемчеглерни ажылдап кылгаш, чорудуп эгелээн бис. Бо чазын хоорайның кудумчуларынга, сесерликтерге элээн хөй ыяштарны, чечектерни болгаш чадаң үнүштерни тарыыры көрдүнген. Бо ажылдарны күүседиринге кудумчу комитеттериниң, депутаттарның болгаш албан организация коллективтериниң организакчы чоруу негеттинер.

Партияның XXIII съездизиниң Директиваларында хоорайларны, суурларны чаагайжыдыкш, ажылчы чоннарның кадыкшылынга, дыштанылгазынга таарымчалыг байдалды тургузары көрдүнген. Партияның салган сорулгаларын амыдыралга боттандырар дээш, Шагаан-Арыг хоорай Совединиң күүскому, ооң депутаттары болгаш бот-ажыл-чорудулгалыг хөй-ниити организациялары организастыг хемчеглерни ап чорударын боттарының хүлээлгези деп санап турар.

А. САПАРОВА,
Шагаан-Арыг хоорай Совединиң күүскомунуң секретары.

Беш диптерден медээлер

ЧЕР БӨМБҮРЗЭЭНИҢ КЫРЫНДА МАЙ БИРНИҢ ТУКТАРЫ

Бүгү делегейниң улустары ажылчы чоннарның делегей эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-ни байырлалдыы-биле демдеглеп эрттирген.

Софияның, Праганың, Бухарестиң, Берлинниң, Варшаваның, Будапештиниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарның найысылалдарының кудумчулары болгаш шөлдери байырлал шинчи кирр шиметтиниипкен турган. Муң-муң ажылчы чоннар чер болганга кызыл туктарын тудуп алгаш чыскаалче үнүпкен. Чыскаалган кижилерниң холунда боодал чечектер. Транспарантылар социализм чурттарының күш-ажылчы тиилелгелериниң дугайын чугаалап турган. Бүгү делегейниң ажылчы чоннарының чаңгыс эвин быжыглаар, социалистиг лагерьның күчүзүн быжыглаар деп лозуңнар кыйгырып турган. Чыскаалдар элээн каш шактарда үргүлчүлээн.

Акы-дуңма чурттарның партияларының болгаш чазактарының удуртукчулары май бирниң митингилеринге чүве чугаалап турган, улут социалистиг дем каттыштырылгазының дугайын, Вьетнамның эрес улузунуң маадырлыг демиселин деткип турар дугайын чугаалап турганнар.

Чехословакияга май бирниң байырлалы «Партияның болгаш улустуң быжыг чаңгыс эви, социалистиг ниитилелдиң улам ындаазы хөгжүлдези дээш» деп лозуңнуң адаа-биле эрткен.

Бо чылын май бирап польша күрүнениң муң чыл болур байырлалы-билеканзырлажкан. ПУР-нуң улуу май бирниң байырлалын 1000 ажыг школаларны тудканы-биле демдеглээн. Ынчангаш бодунуң төрээн чуртунуң чырыткылыг келир үезиниң база бир суурун тургускан.

Герман Демократтыг Республиканың ажылчы чоннары 1966 чылдың май бирниң байырлалын «Вьетнамдан холуң ырат!», «Барыын-герман империалистерни ядролуг чепсекче киирбес!», «Европага болгаш бүгү делегейге тайбың дээш!» деп лозуңнарның адаа-биле демдеглеп эрттирген.

Ханойга кижилер дайынның берге кужээшкиниң байдалы туразжок, май бирни байырлал-биле демдеглеп эрттирген. Май бирниң кыйгырыгларын бижээн транспарантыларны кудумчуларда аскан. Байырлалдың бүдүүзүнде ВДР-ниң камгалакчылары 1000-гу америк самолёту аңдары аткан. Бүгү хоорайга митинг болган.

Кубаның найысылалынга ажылчы чоннарның делегей эп-сеткил каттырылгазының хүнүн хөй муң кижи киржикчилиг чыскаалдар болгаш митингилер-биле демдеглээн. Кубаның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш чурттуң революстуг чазааның удуртукчулары чыскаалчыларның мурнуку одуруунга чоруп турган. Оон дараазында чигир тростнигин ажаар болгаш сөөртүр талазы-биле мурнакчы бригадалар Революция шолу-биле эрткен.

Белградка май бирниң байырлалын культурлуг чыскаалдар-биле демдеглээн. Дыка эрте турда артистер болгаш бот тывынгыр коллективтер ажык шөлге байырлал концертин көргүскен. «Байырлалга алдар» деп темалыг концерт хоорайның төвүнге болган.

Капиталистиг чурттарның ажылчы чоннары май бирниң байырлалын база демдеглеп эрттирген. Нью-Йоркка байырлал митингизи болган. Латин Американың чурттарынга ол хүн демократияны камгалаар, черни ажылдап кылып турар кижилерге шилчидип бээр, национал эрге-ажыктарны камгалаар, бүгү чурттарның ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаар дээш демиселдиң лозуңнарының адаа-биле эрткен. Сан-Хозеге, Сант-Ягога болгаш өске-даа хоорайларга болгулаан митингилерниң киржикчилери америк империализмге удур, национал хамаарышпас чорук дээш демисежир деп таңгыраглап турган.

Сайгонга болгаш Мурнуу Вьетнамның өске-даа хоорайларынга чыскаалдар америк империалистерге удур лозуңнуң адаа биле эрткен. АП агентилелдиң дыңнатканы-биле алырга, 10 муң кижи Сайгоннуң төп кудумчуларынче үнүп, Вьетнамның херээнге америк холгаарлаашкынны соксадырын, генерал Киниң чалча чазаан дүжүрерин негээн.

Парижтиң болгаш ооң чоогунда хоорайларның муң-муң ажылчы чоннары күш-ажыл палатазының баарынга чыылган. Олар Вьетнамның улузу-биле боттарының эп-сеткил каттыштырылгазын медеглеп, боттарының негелделерин деткиирп-биле ажыл соксадыышкынныг демиселди үргүлчүлээрин, француз пролетариаттың үндезин эрге-ажыктарын камгалаарынга шиитпирлиин көргүскен.

Лондоннуң ажылчыннары ажылчы чоннарның хүнүн массалыг чыскаалдар болгаш митингилер-биле демдеглеп эрттирген.

Чыскаалдың киржикчилериниң тудуп алгаш чораан плакаттарында бижээни профэвилелдерге удур хоойлудан ойталаар, ортектерни чиигедир, чепсегленииишкинге чарыгдалдарны кызырар. Коммунистерниң колонназының бирги одуруунга англи компартияның удуруктулары чоруп турган.

Японияның алды чартык миллион ажылчы чоннары хоорайларның кудумчуларынче үнген. Оларның ораторларының чугааларынга тайбыңны камгалаар, күш-ажылдың байдалдарын экижидер дээш лозуңнар дыңналып турган. Токионуң чартык миллион ажыг ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары чыскаалче үнген. Митингиниң киржикчилери улустуң эрге-ажыктарынга болгаш демократтыг эргелеринге удур капиталдың шаап халдаашкынынга удур демиселге боттарының хүрээлениин быжыглаар деп, бүгү ажылчы чоннарны кыйгырган.

Финляндияның найысылалы Хельсинкиге митинг болган, аңаа 25 муңдан хөй кижи киришкен. Ол митингиге машина тудугжулары, металлистер, демир орукчулар, тудугжулар, ажылчын шимчээшкиниң хоочун кижилери, аныяктарның, херээженнерниң, спорт болгаш өскедаа организацияларның төлээлекчилери киришкен. Чыскаал Вьетнамда дайынны соксадыр, ажылчын шимчээшкиниң чаңгыс эвин быжыглаар деп лозуңнарның адаа-биле эрткен.

Гвинеяның найысылалы май бирниң хүнүн улуг көдүрлүүшкүннүң байдалынга демдеглеп эрттирген. Конакриге ажылчы чоннарның байырлалдыг чыскаалы болган. «Бүгү делегейниң ажылчы чоннарынга акы-дуңманың байыры!», «Пролетаржы интернационализм делгерезин!», «Африкага даштыкы баазалар чок болзун!» — деп кыйгырыглар дыңналып турган.

Май бирниң чыскаалдары Делиге, Бомбейге, Калькуттага, Мадраска болгаш Индияның өске-даа хоорайларынга болуп эрткен. Массалыг митингиниң киржикчилери вьетнам улуска удур америк империалистерниң чорудуп турар араатан-зыг дайынга удур килеңнээшкинин илергейлээн резолюцияны хүлээп алган.

Каттышкан Араб Республиканың хоорайларынга болгаш кедээ черлеринге хуралдар болган, май 1-зи-биле холбаштыр массалыг селгүүтээшкинни организастаан.

(СЭТА).

Хол база бут бөмбүү

Май 2-де культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгында хол бөмбүүнүң шөлүнге эш-хуузунуң ужуражылгалары болуп эрткен.

Түңнел оюнга «Спартак» биле башкы институтунуң командаларының ужуражылгалары кончуг солун болган. Студентилер оюнну эки эгелеп алза-даа, спартакчыларга арга-талазы-биле четпээн. Дөрт ойнаан соонда сан 2:2 апарган. Шиитпирлиг бешки оюнда «Спартак» удуп алган.

• • •

Май 1-де «Хүреш» стадионга «Динамо» биле «Спартак» спорт ниитилелдериниң командалары бут бөмбүүнге эш-хуузунуң ужуражылгазын эрттирген. Аңаа «Динамо» командазы спартакчыларны 5:3 санга уткан.

М. КЫРЛЫГ-КАРА.

ЧУРУКТА: Спартакчылар биле динамочулар хол бөмбүүнүң маргылдаазының үезинде.

Фото В. Красниковтуу.

№ 1 спорт коллективи

Май байырлалының бүдүүзүнде «Динамо» спорт ниитилелиниң адыгжылары револьвер-биле команда аайы-биле маргылдаа чорутkan. Команданың составында 10 эр, 10 херээжен кижи.

300 сандан 265 санны аткаш, Горев тиилекчи болган. Ийиги черни Попов эжелээн, ол база-ла 265 санны аткан, ынчалза-даа тегериктин ортузунче адар талазы-биле Горевке аштырыпкан. 260 санны аткаш, Мусаев үшкү черни алган. Херээженнерден Гапурова биле Нижегородова бирги черлерни дараалаштыр эжелээннер.

Команда талазы-биле № 1 спортколлективтиң командазы ниитизи-биле 2693 санны аткаш, тиилекчи болган.

В. КРАСНИКОВ.

БАЙЫРЛАЛДА СПОРТЧУ МАРГЫЛДААЛАР

Күштүг аваангырлар

Май байырлалынга алдаржыткан «Шын» солун редакциязының хуунуң болгаш команда аайы-биле шаңналы дээш 32 мөгениң хүрежи май бирээниң хүнүнде культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгының «Хүреш» стадионунга болган.

Бо хүрешке ады-сураа республиканың иштинде алгаан Ооржак Дапыл, Оюн Михаил, Ондар Өргелээр, Кырлыг-Кара Март, Ооржак Эрес-оол дээн ышкаш аныяк мөгелер баштайгы онагларын чиик октаан.

Ылаңгыя Кырлыг-Кара онагларын саат чок чараш октап, көрүкчүлерниң макталын чедип алган. Таңды районда «Тиилелге» совхозтуң аныяк мөгези Федор Ондар музыка училищезиниң сургуулу Успун Бадылаар-оол биле таварышкаш, буттааш октаарының кайызы чорда, Федорнуң солагай дагаказы будун Успун дозарга черге барган. Кырлыг-Кара үшкү салыгда Н. Доспанга таварышкаш, октаткан.

Үшкү салыгда «Спартак» биле Кызылдың көдээ ажыл-агыйы техникумунуң командазының мөгелери Ооржак Дапыл, Доспан Кувискаал, Ооржак Эрес-оол, Н. Доспан олар арткан. Дапыл оол — Доспан биле хүрешкеш, Дапыл биле Эрес-оол ийилээн арткан.

Сөөлгү салыгда үрер хөгжүмнүң аялгазынга хей-ат кирген ийи мөгениң девип бар чоруурун көөрге тура-соруктуг чараш-ла болду. Май байырлалынга алдаржыткан хүрешке арткен чылын шүүлген Ооржак Дапыл бо удаада база-ла шүүлдү, ооң ужүүрүн Кызылдың көдээ ажыл-агый техникумунуң командазының мөгези Ооржак Эрес-оол алган.

Команда аайы-биле шилчиир кубокту «Спартак» спорт эки-тура ниитилелдиң командазының мөгелери чаалап алган. Ийиги черни техникумнуң командазы алган.

Бирги дөрт черлерни ээлегилээн мөгелерге «Шын» солуннуң редакторлу К. Кудажи өртектиг чүүлдерни болгаш мактал бижиктерни тывыскан.

А. КУМАЯК.

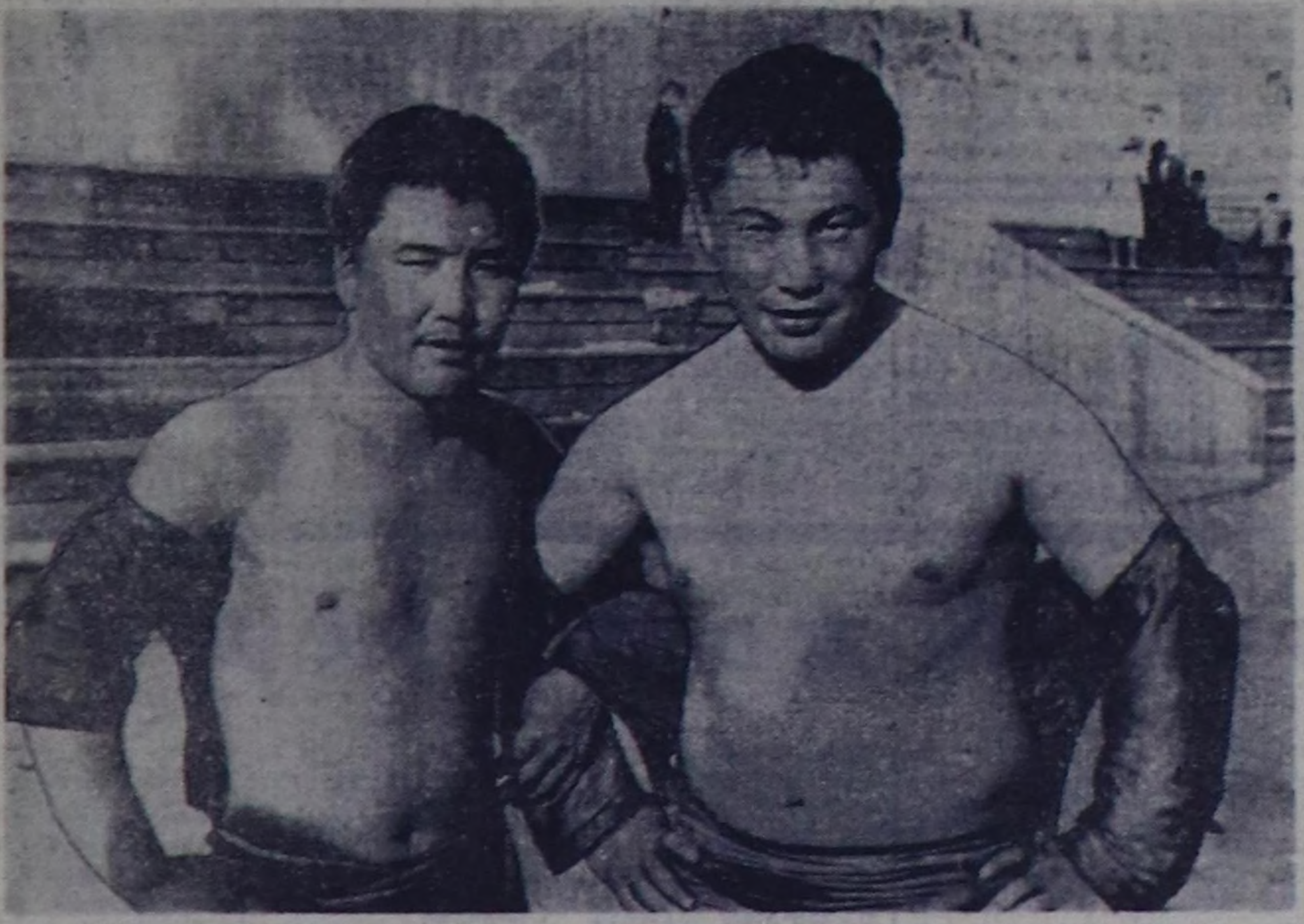

ЧУРУКТА: (солагай таладан оң талаже): Ооржак Эрес-оол биле Ооржак Дапыл.
Фото М. СҮГЕ-МААДЫРНЫЫ.

КӨДЭЭ КУЛЬТУРА ЧЕРИНИН ДУРЖУЛГАЗЫНДАН

Ийи-Талдың улусчу талантылары

«Бөгүн клубка концерт белеткели болур. Аңаа күзелдиг кижилерниң келирин чарлады» дээн чарлалды, кижилер бөлүк-бөлүү-биле номчуп эртип турлар.

Ооң эгелээр шагы чоокшулай бергенде, киржикчилер чыглып эгеледи. Оларның аразында концерттерге доктаамал киржип чораашнардан аңгыда, сценага чаңгыс-даа катап үнүп көрбээн аныяктар клубка кирип келгеш, ажылдаар өрээлче чоокшулавайн, «хойдукан» чүве дег, бир-бир азыгларга бөлдүнчүп, сымыражып чоруй үне халышкаш, оон дедир кирип келгеш, биеэки-ле чаңын катаптап чоруп тургулаар болду. Ыя аразында дуржулгалыг ойнакчылар кым чүнү күүседирин сүмележип, кыска программаны тургузуп четтигипкен болдулар.

Шак-ла ындыг холзээзин үезинде элээн каш, улуг назылыг кадайлар келгеш, белеткел өрээлинче дорт-ла базыптылар. Оларның чедип келгени чыылганнарның кичээнгейин боттарынче хаара тудупканы-ла илдең. Баштай шимээргеп, ырлажып, таңнылап турганнар оозун соксаткаш, келгеннерже «кезе» кайгапкан турлар. Мен-даа база «белеткел көөр дээш келген улус тур ийин» деп дорту-биле шиитпирледим.

Концертти организастап турган кижи, келген «аалчыларны» ээлдээ-биле уткаан, бо хире улгады берген улус концертке-даа кайын киржирил аан диген бодалбиле чөгени-чөгени чаладым. Мээң бодалым сыр-дедир болган. Олар күзелдии-биле чөпшээрешпишаан, аңаа киржир дээш келгенин чугаалады лар. Ынчангаш бистиң программавыска «улугларның» күүседир номерлери база немешкен. Ооң эгелээш, бистиң концертивистиң хүн бүрү белеткели хайныккан. Бистиң улуг улустарывыс айыткан шактан озалдавас болгаш онааткан күүселделерни кызымаккай өөренир талазы-биле аныяктарга үлегер көргүскен.

Номчукчу чогум кымнарыл ол? деп айтырар чадавас. Кыскаазы-биле таныжа каапта ал. Олар Жданов аттыг колхозтуң Ийи-Тал бригадазының үндезин чурттакчылары, 40-ден 50 хар үезинде угбаларывыс-тыр.

Кежээки школаның 7 клазының эки өөреникчизи, салбырда херээженнер чөвүлелиниң даргазы Серип Серена. Ооң даргалаан чөвүлели республикада база бир эки ажылдыгларга санадып келген. Ол чүгле хөй-нииттиг ажылынга идепкейлиг эвес, колхозтуң эки саанчызы, чаш бызаа ажаарынга улуг мергежилдиг. Ооң хөй чылдарда колхозтуң болгаш хөй-нииттиниң ажылынга кызымаккайын үнелеп көргеш, чоокта чаа Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле ону шаңнаан.

Кыргыс Оюмаа бригадада эмнелге пунктузунуң сестраазынга 15 чыл ажылдаан. Ам 48 харлаан коммунист. Кежээки школаның 6-гы клазының эки өөреникчизи. Ол эмнелге черинге үр ажылдап, бодунуң мергежилин доктаамал бедидип чорууруңдан колхозчуларның хүндүткелин чаалап алган. Март 8-тиң байырлалын таварыштыр Кыргыс Шымбай-ооловнаны СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнааны ол улуг өөрүшкү-биле уткаан. Кежээки школаның 8-ки клазын доозкаш, ол эмнелге шугуму-биле ыяап-ла ортумак эртемни чедип алыр деп сорулганы салган ажылдап, өөренип турар.

Кыргыс Моңгул-ооловна Докпак район Совединиң депутадынга ийи катап улаштыр соңгуткан. Коммунист, Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының мурнакчы саанчызы. Кежээки школаның 6 клазында өөренип турар.

Серен-оол Седийбеновна Анай-бан — бригаданың хлеб быжырар черниң эргелекчизи. Ол аңаа 9 чыл ажыр эки ажылдап келген. Маадыр ие. Кежээки школаның 5-ки клазында кончуг эки өөренип турар. Торгалыг көдээ Совединиң депутады. Ооң колхоз бүдүрүлгезинге үр чылдарда ак сеткилдиг ажылдап келгенин үнелеп көргеш, өртектиг шаңналдарны каш удаа тывсып келген. Ол ышкаш бот-тывынгыр уран чүүл коллективиниң идепкейлиг киржикчилери С. Хандынмаа (9 уругларының иези), Түлүш Сосκалмаа, Антонина Анай, Анна Хүн оларны база-ла чоргаарал-биле адаары өөрүнчүг. Олар кежээки школаның 5—6 класстарында кызымаккай өөренип турар.

Улуг назылыг херээжен улустуң киржилгези-биле күүседип турары национал ансамбль сценазынга үнүп келгеш:

Бажым дүгү көгерген-дир,
оо дыңгыл, дыңгылдай
Башкы дижим курауйган-дыр,
оо дыңгыл, дыңгылдай
Кырый бээрим ол-ла чоор бе?
оо дыңгыл, дыңгылдай
Кырым-сынар эскербээн мен,
оо дыңгыл, дыңгылдай

деп ырлажы бээрге, залда олурган көрүкчүлерниң сагыш-сеткили чайгаар-ла хөлзей бээр. Чүгле арага-дарыга хандыгар, хөй-нииттиниң ажылындан хоорук, боттарының билиг-мергежилин бедитпес кижилерниң дугайында шыгызы-биле сойгалап турар «Чамдыктарга чагыг» деп ырны ол-ла күүседикчилер ырлажы бээрге, көрүкчүлерниң сеткил-сагыжы бир янзы өскерлип, ындыг кижилерни көөр хоңнү чогун илереди бээр.

Антонина Анай «Партия», Серип Серена «Делегейде эң-не терең», «Кырыырым чок», С. Анайбан «Күзел», Т. Соскалмаа «Чолаачыга», К. Оюмаа «Инек биле саанчы», «Ийи-Талым» деп шүлүктерни номчуурга О. Хандынмаа, К. Докпак олар «Авамга», А. Анай «Улан-Бура» деп ырларны күүседиринге улуг сонуургалдыг болуп турар. Анна Хүн сценага үнүп келгеш, орус плясканы күүседи бээрге 40 ажыг харлыг херээжен кижи таңныыл турардыр деп кым-даа бүзүревес. Ооң ындыг мергежилдиг күүселдезин көрүкчүлерниң катап-катап диләэрин чугаалаарга-ла четчир.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюнга тураскаадыр бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдезиниң белеткелинге үетүнде ады кирген угбаларның улуг-хуузу эвээш эвес болуп турар. Улуг кижилерниң киржилгези-биле тургустунган Ийи-Тал көдээ клувунуң бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүму 1966 чылдың эгезинден бээр Баян-Кол, Арыг-Бажы, Чодураа, Арыг-Үзүү, Арыскан, Эйлиг-Хем суурларга боттарының талантызын бараалгадып, чурттакчыларның чылыг хүлээп алыышкынын болгаш улуг үнелелин чаалап ап турар.

Уран чүүл коллективиниң киржикчилериниң программазы чүгле орус, тыва ырлар, шүлүктер-биле кызыгаарлаттынмайн, тыва, орус, индий танцылар, шоодуглар, интермедиялар болгаш боттарының чогаалдары-биле байлакшып турары өөрүнчүг. Ол бөлгүмнүң киржикчилери чоокку үеде «Элегес» совхозка, Хову-Аксы, Каък суурларга, Хендергеге концерт-биле аалдап чеде бээрлер.

Улуглардан аңгыда школа башкылары эштер Сат Кара-кыс, Темир-Хая Кара-кыс, саанчы комсомолчулар Эля Кыргыс, комсомолчулар Михаил Кара-кыс, Долаан Опук-оол, баннеет Ыдым Дадар-оол, трактористер Сат Кызыл-оол, Түлүш Анай-оол олар янзы-бүрү номерлерни күүседип, бөлгүмнүң идепкейлиг киржикчилери болуп турарлар.

Ийи-талчылар 1966 чылдың ноябрьда болур районнуң бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдезинге багай эвес көргүзүглерлиг, шудургу белеткенип турар.

К. СТАЛ-ООЛ,
Улуг-Хем районнуң Ийи-Тал көдээ клувунуң эргелекчизи.

Редактор Н. К. КУДАЖИ.

ХОВУДА АЖЫЛДАП ТУРАРЛАРГА

Механизаторларга болгаш ховужуларга база огородтарда, ногаа тарыыр шөлдерде ажылдап турар бүгү-ле кижилерге чайның тунааргай изиин эрттирери белен эвес болур. Күш-ажыл улгаткан тудум-на кижиниң организминге улам хөй изиг тыптып турар апаар. Ындыг янзы-биле изиргениишниң айыылы тыптып, шаг чок апаар, а хөлүн эртир изиг хүнүн херелинден хүн адыышкыны-даа болу бээр.

Изигни канчап эвээжедирил, хүндең канчаар камгаланырыл? Майка (чеңи чок иштики хөйлең) азы сарафан кедип алгаш ажылдап болбас. Ажык, хостуг моюндуруктуг платье, шенекке чедир чеңниг оңгур, чиик ынчалза-даа кылын (сатин) хөйлеңи болза, кештин хүн херелдеринден, доозун-довурактан камгалаар. Ындыг хөйлең хүн адыышкынын болдурбазынга дузалаар.

Амгы үеде бүгү-ле тракторларны чолаачы олурар кабиналыг кылдыр кылып үндүрүп турар апарган. Бир эвес кабина чок машиналарда ажылдап турар болза, чолаачы олурар черниң кырын пөс-биле хөлегелей дуглап алыр херек. Шак-ла ындыг хол майгының саваң хопээнинээр машинага—1,6—1,6 метр хемчээлдиг кылдыр брезентиден кылып алыр болгаш ону 2 метр хире бедик кылдыр азып аарын сүмелеп турар.

Тывынгыр механизаторлар агрегаттарга суглуг, аксы хаагалыг саваны быжыглап ап, хөй үе эрттирбейн курлакка чедир чугдунуп ап турар кылдыр таарыштырып турарлар. Ол изиргенирин ваmдадырынга дузалыг.

Дүштеки дыштанылга чапсарын хүнүң эң-не изиг үезинде таарыштыр дыштанып, база ол үенн хөлегелиг черлерге азы көжеге адаанга болгаш чагдак алдынга эрттиирзе эки.

Бодунун доктаамал чурттап турар черинден ыракта ажылдап турар бүгү механизаторлар ижер суг-биле хандыртынган турары чугула. Бир эвес хову турлааның чанында кудук чок болза, суглу түзекай суг дажыыр демир цистерналарга доскаарларга, бактарга сөөртүп чедирип турар апаар. Сугну үзүктелдирбейн, ойшаанда чедирип турары чугула.

Дер-биле кады организм дустарны чидирип турар болганда, ижер сугга бичии дусту немеп турарын сүмелеп турар: бир стакан сугга бичии шопулактың чартык иштн дусту немеп турар. Хөй сугну ижип болбас, оон башка, хөлүн эртир деригтирер апаар, а ол болза кижини могадып сугларадыр.

Изиг-даа болза хүннүң-не изиг чемни чип, изиг шайны ижип турары чугула. Ажылдың изиг түлүк үезинде көдээ ажыл-агыйның күш-ажылчы бүрүзүнүн улуунге улуг чүдүрүг онаажыр, а ында хаал кургаг чем чип турган ажылдаарга, кадыкка багай болур, кижиниң ажыл кылып шыдаар аргазы кудулаар.

Изиг, шык хүннерде хаттыг, кургаг хүннерге бодаарга дүрген хүн адыышкыны болу берип болур. Ооң бирги демдектери: шаг төнер, баш аарыыр, кулактар түүлээр, кусутурар, арын мирчигир кызыл апаар. Бо эң баштайгы демдектерни эскерип билири болгаш аараан кижиниң байдалын чиигедири чугула. Хүн адыпкан кижиниң бажын шала ковайтыр хөлегелиг черге чыттыргаш суг ижиртип, агаарны салгыннадыр. Дыңзыг курну, тар моюндурукту чежип каптар. Херек болгаш башты соок суг-биле өттүрер азы оларга соок чиңнерни салыр. Аарыг кижи медерелин оскунуп турар хире аар таварылгаларда, нашатырлыг спиртти чыттадыр, кылымал тыныышкын кылдырар болгаш эмчини чалаар.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

Садып алыкчыларга

Республиканың болгаш Кызыл хоорайның ном садыгларында СЭКП-ниң XXIII-кү съездизиниң материалдары кирген:

Л. И. БРЕЖНЕВ. «СЭКП-ниң XXIII-кү съездизинге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының отчёт илеткели». Орус болгаш тыва дылда.

А. Н. КОСЫГИН. «1966—1970 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XXIII съездизиниң Директивалары». Орус болгаш тыва дылда.

«СЭКП-ниң Төп Комитединиң отчёт илеткелиниң талазы-биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXIII съездизиниң резолюциязы». Орус болгаш тыва дылда.

КИНО

МАЙ 4-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Коргуушкун, чеме-даа чонка» 10, 2, «Гадюка» 4, 6, 8, 10 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Май ай» 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.
«ЕНИСЕЙ»: «Барабанны хак» 11, 1.50, «Төнчү чок черден я базымда» 3.30, 5.30, 9.20 шактарда.
«ВОСТОК»: «Эрги чурттакчы» 3, «Хан борашкан хөйлең» 4.50 40, 8.30 шактарда.
«ЧАЙГЫ»: «Бурунгаарла, үе-шак» (1-ги, 2-ги серии) 5, 8 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин — Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, 25-38, харыысалгалыг секретарьны 35, партийжи амыдырал килдизиниң 23-54, агитация болгаш пропаганда килдизиниң 37-13, көдээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр болгаш көдээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал килдистериниң 21-27, иштики информация килдизиниң 20-60, килдизиниң 22-64, чагаа, чын бухгалтерияның 31-75, кгорларнын 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында парлалга эргелелиниң типографиязы. ТС—00